

Eve Hele Sits

# MOONI

## metsauudistaja

Tähelepanekuid ja lugusid metsaelust



ARGO



Toimetaja Helle Tiisväli  
Pildid joonistanud Epp Marguste

© Eve Hele Sits ja Kirjastus Argo, 2012  
[www.argokirjastus.ee](http://www.argokirjastus.ee)

ISBN 978-9949-466-56-6

Trükitud Print Best Trükikojas

Armastusega  
Kuusalu metsale

ja kõigile teistelegi kauni Eestimaa rohelistele tubadele,  
kus põrand kaetud õite või samblavaibaga  
ning laotus täis mahedat metsamuusikat –  
siutse-säutse, praksatusi ja naksatusi ...





# TERE, SÕBRAD!

Rõõm on kohtuda taas teiega, kes te koos minuga talurahvakalendrit lähemalt tundma õppisite. Ja ka kõigi uute sõpradega, kes mu tegemistest alles nüüd esimest korda kuulevad. Mõned teist juba teavad, et olen tegelikult linnatüdruk, kes üsna hiljuti koos perega maale elama asus. Vahetasime linnakorteri ilusa väikese talumaja vastu, mille ümber on kaunis lilleaed. Peale ema ja isa on mul veel ka väikevend Maru ning Võrumaal elavad meil vanaema ja vanaisa. Nemadki on poolenisti meie pere liikmed. Oma pereliikmeteks peame ka naabritädi Leenit ja naabrionu Kustit ning kõiki nende armsaid loomakesi.

Ehk te veel mäletate, et maale kolides polnud mul esiti oma kohta, kus endamiis olla ja oma mõtteid mõelda. Kui ema seda märkas, siis ta proovis meie aeda minu jaoks päris oma nurgakese luua, kuid enne seda käisin mõtete mõlgutamiseks ikka metsas jalutamas. Õnneks on kohe meie maja juures väike metsatukk ning rattasõidukaugusel suuremad ja tihedamad metsapadrikud. Seal hakkasin ma nii mõndagi märkama ning asusin kõike kohe ka kirja panema, sest ei tahtnud, et need toredad hetked meelest kaoks. Mida rohkem ma kirja panin ja metsas ringi vaatasin, seda rohkem põnevust mets mulle kinkis. Toremaid hetki ja kohtumisi kogusin nii kodukandist kui mujaltki. Meelsasti jagan neid nüüd teiega, armsad sõbrad.

Mooni

# SÜGİS





## METSA LAUL

Täna oli esimene koolipäev. Käisin peale aktust meie kodu kõrval väikeses metsatukas. Käin seal tihti, sest mulle meeldib seal väga. Kui vaikselt olla, siis võib kuulda metsa kohinat – see kõlab täpselt nagu vaikne laul. Tavaliselt laulab mets siis, kui puude vahel liigub tuuleil, aga vahel laulab ta ka siis, kui tuulepoiss magab. Erinevatel aastaegadel on metsal erinevad laulud – vagusi kuulates pole sugugi raske neid tabada.

Minu väikeses metsatukas kasvab igasuguseid puid. Kui siin kasvaksid ainult kased, siis oleks see kaasik, kui ainult kuused, siis kuusik, ja kui ainult lepad, siis lepik. Siin kasvavad aga kõik puud läbiseigi ja niisugust metsa nimetatakse segametsaks. Viimaks ongi käes sügis ja meie metsatukk on justkui pidurüüs – kased metsa servas kolletavad, vahtrad on kirjud nagu pühademunad, haava-lehed kahisevad ja lepalehed klõbisevad sügistuules, samblavaibas küpsevad marjad ja seened ning kastanipuude all on kastanimunadest mummuline vaip. Mets kiigub rõõmsalt oma kirjus pidukleidis ja peab sügise sünnipäeva. See on tema suvelõpupidu – viimane enne talveunne suikumist.



## LEHTPUUD JA OKASPUUD

Ehk oled juba kuulnud, et lehtedega puid, nagu kask, vaher, tamm ja pihlakas nimetatakse lehtpuudeks. Okastega puid, nagu mänd ja kuusk, aga jällegi okaspuudeks. Lehtpuud langetavad sügise saabudes lehed, kuid okaspuud on rohelised aastaringelt. Põhjus, miks lehtpuud külma aja eel lehed langetavad, on igati nutikas. Nimelt peavad puud lehtede tarbeks maapinnast ohtralt vett imama, et lehed ära ei kuivaks. Talvel, kui maapind on külmunud, oleks puul seda väga keeruline teha ja seepärast lasebki ta lehekuuel maha pudeneda. Okaspuudel on laiade vettvajavate lehtede asemel hoopis peenikesed ja puised okkad, mis pole pooltki nii veenõudlikud kui lehtpuude lehed. Seetõttu pole okaspuudel ka vajadust külmade saabudes okastest vabaneda. Ometi vahetavad nemadki oma rohetava kuue aeg-ajalt uue vastu välja, kuid teevad seda nii salamisi, et alati ei pruugi meie seda märgatagi.



Okaspuude kohta küsisin veel isa sõbralt onu Kalevilt, kes töötas kaua aega metsavahina ning teab puudest palju. Tema rääkis, et ladina keeles pidavat okaspuid nimetatama käbikandjateks. „Käbikandja” kõlab ju igati kenasti ning käbisid kasvatavad okaspuud tõepoolest. Käbide sees kasvavad okaspuude seemned, mida loomad-linnud süüa armastavad. Ka lehtpuud kasvatavad vilju, milles arenevad seemned. Kui mõni seemneke linnu või looma toidulaualt maapinnale pudeneb, siis on lootust, et see läheb seal idanema ning nii saab alguse uus puu.



## SARAPUU JA PÄHKLID

Vanal ajal usuti, et pähklid saavad valmis jaagupipäevaks ehk augustikuu kahekümne viiendaks päevaks ning alates sellest hakatigi pähkleid korjama. Pähklipuu ehk sarapuu pole tegelikult üldse puu, vaid hoopis põõsas, millel on ümarad sakilise ääre ja terava tipuga lehed. Pähklipuu vilju nimetatakse pähkliteks ja kes meist ei teaks pähklit – väikest ümarat kõvakoorelist viljakest, millel on peas rohekas narmalise servaga müts. Kui pähkel valmis saab, närbub mütsike. Pähklimuna pudeneb selle seest aga maapinnale ning ongi käes korjamise aeg. Vahel kukuvad pähklid sarapuu otsast alla ka koos mütsikesega.

Läksime meiegi sõbrannadega täna jaagupipäeva puhul metsa pähkleid korjama, täpselt nagu vanastigi tehti. Praegu võib küll juba leida küpseid pähkleid, kuid nagu arvata võite, on septembri keskpaigaks neid veelgi rohkem. Võruvanaema rääkis, et tema on oma nooruses pähkleid korjanud veel oktoobrikuuski, kui sarapuudel olid juba lehedki maha langenud ning pähkleid tuli otsida lehtede alt. Võtsin väikevenna Maru ka kaasa. Metsas kohtusime koolivendade Toomase ja Taaviga. Toomas on minu klassi poiss, Taavi aga aasta vanem ning peale selle veel koolidirektori poeg.

Kui olime juba veidi pähkleid korjanud, laenasid poisid meile oma koksukivi. Nii nimetame me kivi, mida kasutatakse selleks, et pähkli tugevat koort katki koksata. Ladusime oma pähklid kättele ning alustasime tööga. Tähtsaim selle juures on löögi täpsus. Kui lööd mööda, võid näpule haiget teha, liiga tugeva löögiga aga pähkli maitstva tuuma purustada. Et Marule meeldis selline pähklite avamise viis väga, siis korjas ta mõned endale taskusse ja lubas kodus trepi





peal seda harjutama hakata. Algaja päklikoksaja jaoks on see tõepoolest kõige sobilikum treenimispaik, sest kännu peal oskavad päklikit avada vaid tõelised meistrid. Loodetavasti ajasin teile nüüd oma jutuga suure päkliisu peale.



## POHL

Käisime perega pohli korjamas. Minule meeldivad just samasugused metsad nagu pohlamarjadelegi – kõrgete mändide ja liivase maapinnaga, kus puud ei ole tihedalt külge külje vastas koos. Sellistes metsades on piisavalt valgust ja ruumi, et kas või puude vahel tantsida ja hundiratast visata.

Väikesed punased pohlamarjad kasvavad varte otsas kobaras koos. Vanaema rääkis, et vanasti värviti pohlavartega lõnga ning vartest ja lehtedest keedeti raviteed. Isa aga ütles, et väikese poisina käis ta metsas pohli söömas ka talvel ning vahel veel kevadelgi. Ta kinnitas, et paksu lumeteki all on pohlataimedel talvelgi lehed rohelised ning et marjad lähevad külmaga veelgi maitsvamaks ja magusamaks. Algul ma ei tahtnud teda hästi uskuda, aga ta lubas, et tuleme juba sel talvel koos meie pohlametsa ja ta näitab, et ei aja udujuttu. Tarvis on ainult lumi pealt ära kraapida ja marjad hangede alt üles leida. Oleks see vast tore – süüa pohli keset talve lumehanges istudes!



## MURAKAS

Käisime onu Kaleviga matkal ühes tema meelispaigas – rabamännikus, kus maapind jalge all tundus kummaliselt vetruv ning sellel käia oli esiti parajalt naljakas ja harjumatu. Paistab, et onu Kalevil on plaan meid igasugu toredate metsaimedega tutvavaks teha. Pean tunnistama, et tänagi õnnestus tal mind jälle üllatada. Nimelt tutvustas ta meile üht rabamänniku tõelist pärlit – rabamurakat, mida inglased kutsuvad pilvemarjaks, eestlased aga tihtipeale lihtsalt murakaks.



Kes on murakat näinud, see teab, et välimuselt meenutab see mari tõepoolest pilve, mis koosneb väikestest ümaratest osadest. Enne murakamarja moodustumist avaneb taime varre otsas aga suur ja kaunis helevalge õis, kuid seda näevad vaid need, kes rabamännikutesse just kevadisel ajal jalutama satuvad. Kui murakaõis närbub, tekib selle asemele väike punakas vili, mis küpsedes aina paisub, mahlasemaks muutub ning valmides meekollaseks värvub. Täpselt selliseid meekollaseid murakamarju me täna onu Kalevi eestvedamisel tema armsas rabamännikus vaatamas käisimegi ja eks ikka söömas ka. Ehk veab meil järgmisel aastal lausa nõnda palju, et võime oma silmaga näha ka selle imelise pilve moodi marja helevalget õit!



## USS JA JÕHVIKAD

Käisime eile taas rabas, seekord jõhvikaid korjamas. Onu Kalev oli jällegi meiega. Rabaks nimetatakse niisket paika, kus maapind jalge all vetrub ja on tunne nagu kõnniksid voodi peal. Rabasid on mitmesuguseid – mõned jalge all veidi vetruvad, teised aga lausa soiselt märjad. Seal kasvavad hoopis teistsugused taimed kui näiteks metsas või heinamaal. Rabasse elama asunud taimed armastavad kõik niiskust. Ühed sellised ongi jõhvikad. Oma nime on saanud jõhvikas jõhvi-moodi taimeniidi järgi, mille külge jõhvikataim marja kasvatab. Jõhviks nimetatakse tugevat karmi karva, milledest koosneb näiteks hobuse saba või lakk. Et jõhvikas kipub kasvama paikades, kus elavad ka sookured, siis kutsutakse teda rahvasuus ka kuremarjaks. Jõhvikad ei loo kaunist vaatepilti mitte ainult sügisel oma punaste marjadega, vaid ka jaanipäeva paiku, kui puhkevad jõhvika õied. Onu Kalev ütles, et seda õit peaks iga loodusesõber küll oma silmaga nägema. Jõhvika õis olevat väike, habras ja noolekujuline ning koosneb neljast heleroosast kroonlehest. Marjad aga on erkpunased ja kangesti hapud. Hapuks teevad neid mitmesugused kasulikud happed, mis loodus jõhvikamarja sisse kokku on pakkinud. Tänu neile hapetele ja igasugu kasulikele vitamiinidele on jõhvikamari hea ravim haiguste vastu, alandab hästi palavikku ja hävitab haigusepõhikuid.

Eluasemeks on jõhvikas valinud aga õige niiske paiga, pikutades rabajärve servas märgadel samblapatjadel. Et jalad märjaks ei saaks, tasub jõhvikale



minnes jalga panna kummikud. Kummikud on head veel sellekski, et lisaks jõhvikatele võib rabas kohata ka ussi. Eesti ainus mürgine uss on mustjashalli sakilise kuuega rästik. Mürk on rästikul selleks, et end tülitajate eest kaitsta. Ise ta teisi tülitama ei kipu. Vahel võib lihtsalt juhtuda, et uss on end kuhugi kerra tõmmanud, nii et rabas jalutaja ei märkagi ja astub kogemata peale. Seepärast ongi parem kummikud jalga panna. Ja kui juba ussile saba peale oled astunud, siis ära unusta vabandada, sest rabas oled sa ju ussi kodus.



## PÕDER

Põder on üks minu lemmikloom. Kui ma linnas elasin, siis käisin ma põtru loomaaias vaatamas. Tagantjärgi mõeldes võin öelda, et loomaaia põdrad pole pooltki nii toredad kui need, kes sulle metsa vahel vastu võivad tulla. Minuga juhtus selline lugu, et oma esimese sünnipäeva eel peale maale kolimist, soovisin salaja, et ma sünnipäeval ometi kohtaksin metsas põtra. Sünnipäeva õhtul





läksimegi perega jalutama. Kõndisime mööda põlluteed metsa poole, kui isa korraga peatus.

„Vaadake, põder!” sosistas ta ja osutas sõrmega metsa serva poole.

Tõepoolest, seal ta seisis – suur, pruun, vahvate sarvedega loom.

„Minu kallis sünnipäevapõder!” hüüdsin rõõmsalt ja mu süda hõiskas nagu lõbus pasunakoor.

Seepeale märkas ka põder meid – mõne hetke silmitses ta mind hoolega, kuid tegi siis minekut. Ta lonkis mööda metsaveert ja kadus siis puude vahele.

Sel õhtul luges isa meile loodusraamatust põdra elukommete kohta. Põdra põhilisteks elupaikadeks on mets ja soo, kus leidub piisavalt maitsvat rohtu, magusaid puuvõrseid ja puukoort. Kiiresti liiguvad need suured ja uhked loomad nii maal kui vees – onu Kalev kinnitas, et on ükskord isegi näinud, kuidas kaks



põtra üle jõe ujusid. Kevadel söövad põdrad männipuude värskaid kasve, tirides vahel sedaviisi katki terve oksa. Selliste katki tõmmatud okste järgi võib arvata, et põder on siin käinud. Tähelepanelik otsija võib leida siis maapinnalt ka põdra jälgi. Need on otsast sakiga nagu käärid, kujult ümarad ning väga suured. Kevadisel ajal võib metsas kohata ka suureks kasvanud põdralapsi, kes ilma emata jäädes on algul üsna segaduses ega tea mida ette võtta. Peagi õpivad nad aga metsaeluga toime tulema ning loovad oma pere. Isapõtradega on aga teised lood. Neil tuleb sügiseiti suur pusklemituju, mis lõpeb sarvedest ilmajäämisega. See ei kurvasta isapõtru aga sugugi, sest kevadeks kasvavad neile pähe juba uued ja veelgi uhkemad sarvekroonid.



### KÄRBSESEEN

Pohlal käies nägime metsas ka seeni – tumepunase kübaraga pilvikuid ja erkpunase kübaraga kärbseseeni. Kärbseseene kübaral olid valged täpid ning kübara all, ümber seene valge kaela, pitsiline valge krae. Meie loodusõpetuse õpetaja, õpetaja Kastan, rääkis meile tunnis, et valge kraega on loodus kaunistanud mitmeid mürgiseeni. Veel rääkis ta, et mürgised taimed ja seened ongi tihtipeale väga erilise ja silmapaistva välimusega. Ka kärbseseen on väga mürgine ja sellepärast ongi metshaldjad ta nii ilusasti riidesse sättinud – et kõik näeksid ja teaksid, et see ongi see seen, mida korjata ja süüa ei tohi. Las kasvab niisama ja kaunistab metsaalust!



### PURAVIK JA KUKESEEN

Seenel käies korjame tavaliselt ainult puravikke ja kukeseeni, sest need on meie lemmikud. Puravikud on oma ümara jala ning paksu kübaraga suured ja pontsakad. Kukeseened aga üsna pelglikud – nemad peidavad end sambla sisse niimoodi ära, et ainult tähelepanelikumad seenelised oskavad neid sealt üles leida. Kukeseente kuldkollane värv aitab korjajal neid sambla sees kergemini märgata.





Viimati seenele minnes võttis ema meiegi jaoks kaasa noad – ta ütles, et oleme juba nii suured lapsed, et võime küll ise seenekorjamist proovida. Metsas andiski ta meile väikesed noad pihku ja näitas, kuidas neid kasutada. Seen tuleb jala pealt ettevaatlikult noaga lahti lõigata. Maa seest välja sikutada teda kindlasti ei tohi, sest siis saab seeneniidistik ehk juur haiget ning järgmisel aastal ei pruugi selles paigas enam seeni kasvadagi. Seenel käime alati koos ema ja isaga, sest nemad tunnevad seeni paremini. Korvi kogume me ainult neid



metsaande, mida teame ja mis meile maitsevad. Õhtul kodus sorteerisime korjatud seened ära. Värskest puravikusaagist tegi isa meile maitstva seeneroa. No oli see alles pidusöök!



## SEENLILL

Käisime isa ja Maruga kodu lähedal vanas kuusikus jalutamas. Isa arvas, et võiksime korra kuusemetsa piiluda, et näha, mis seeni kuusik meile pakub. Mets ise oli kangesti pime – kõrged laiade okasröödega vanad kuused varjasid kogu valguse ning puude all oli tunne nagu oleksid suures telgis. Et metsaalune oli hämar, siis ei kasvanud seal ka eriti taimi. Maapind oli kaetud okaste ja sambalaga ja siin-seal oli mõni mustikapuhmas sättinud end kasvama kohta, kus läbi okste paar kirkast valguskiirt täpselt temale langesid. Metsasügavuses kattis maad aga üksnes sammal ja okkavaip.

Loomulikult asus meie isa kohe kuuseriisikaid otsima, mida siit kuuskede vahelt leida võis. Maru käis isa kannul ja uuris koos temaga seeni. Et mina olin seeni näinud juba küllaga, siis istusin ma hoopis mahalangenud puutüvele, et vaadelda ümbrust. Korruga hakkas mulle silma üks kummaline taim. Astusin ligemale, et asja uurida. Üksi kasvas ta siin metsa all kuuskede ja riisikate vahel, ei ühtki seltsilist. Kutsusin ka isa ja väikevenna vaatama ning loomulikult ei teadnud nemadki, mis taimega on tegu. Õhtul rääkisin leiust aga naabronule, lootuses, et ehk oskab tema midagi rohkemat öelda. Ja õnneks oskaski. Ta rääkis, et see oli seenlill, kes elab alati seente läheduses. Seenlille enese juured on liiga peenikesed ja haprad, et maapinnast toitu saada ning seepärast sätib ta end alati seene kõrvale kasvama, ajab oma juurekesed selle ümber ja kasutab toiduks seene poolt toodetud toitu. Siit tuleb ka taime nimetus – ühelt poolt on ta justkui lill ja teisalt veidi seen, sest elab viimase toel. Ilma seeneta seenlill elada ei saaks, sest tal endal puudub maa-alune juur, millega maapinnast eluks vajalikke aineid kätte saada.

Seenlill on kummaline ka seepärast, et ta pole roheline, vaid on kollane. Taime kollane värvus tuleb sellest, et temas ei ole klorofüllit, ainet, mis taimed roheliseks



muudab. Klorofüllil saab taim toota jällegi ainult päikesevalguse abil. Siin tihe-  
das kuusikus on aga nii pime, et päikesekiirtel on raske puude okasröödest läbi  
piiluda ja seenlilleni jõuda. Veel tänagi käisin ma metsas seenlille vaatamas.  
Nüüd, kus ma tema kohta nii mõndagi teadsin, silmitsesin ma teda hoopis uue  
pilguga.

„Oled sa alles üks kummaline taim! Mõelda vaid, et linnas elades poleks ma  
kunagi teada saanud, et sa üldse olemas oled!” laususin ma talle ja olin enda-  
misi ütlemata rõõmus, et mets raatsis mulle seenlille näitada.



Täna lõppesid mul tunnid varem kui tavaliselt ja seepärast tulin ühes vennaga  
koju. Koolipargis avastas Maru, et sealsete noorte tammepuude alune lausa  
kubiseb tõrudest. Mulle meenus kohe, kuidas meie Võru-vanaisale meeldib  
koos meiega tammetõrudest igasugu loomi meisterdada. Paistis, et Marule tuli  
see samuti meelde, sest nobedalt korjas ta oma taskud tõrusid täis.

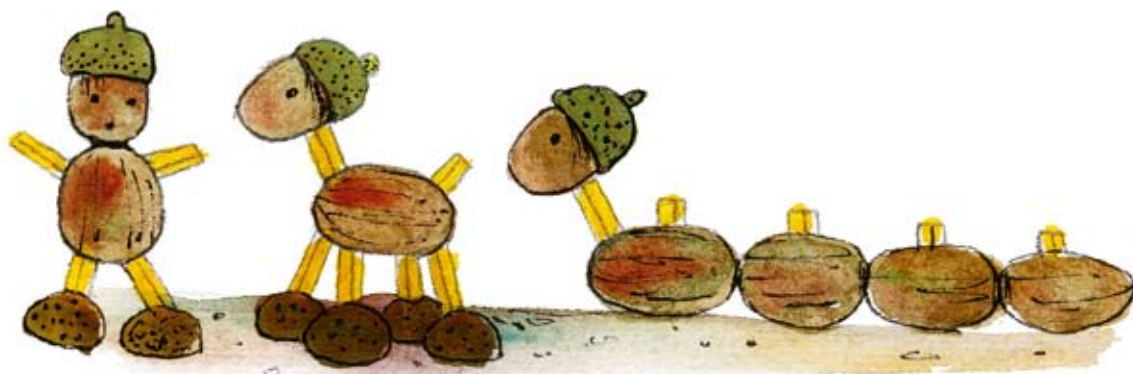
„Kes teab, millal vanaisa meile jälle külla otsustab tulla,” lisas ta.

Samal ajal, kui väikevend korjamisega ametis oli, jäin mina aga tammepuu  
lehti silmitsema. Kui näiteks kastanilehed näevad välja nagu klaverimängija pik-  
kade sõrmedega käed, siis tammelehed sarnanevad pigem kassikäpaga – selle  
ümarad servad meenutavad väikeseid ümaraid kassivarbaid. Õpetaja Kastan,  
meie loodusõpetuse õpetaja, rääkis meile ükskord siinsamas pargis õppekäigu  
ajal, et noorte tammelehed kipuvad tihtipeale talvekski puude külge jääma.  
See on kõik meie lühikesevõitu põhjamaise suve süü – puud ei jõua lihtsalt oma  
lehekuube õigel ajal maha puistata ning nii on tammed vahel lehtes lausa terve  
talve. Veel rääkis ta, et tammelehtede võimsuses ja uhkes laias võras on oma osa ka  
puu juurestikul, mis tammepuudel ulatub väga-väga sügavale maapõue. Tänu  
sellele jagub tal joogivett ka siis, kui teised puud suvekuivuse tõttu janu kannatavad.  
Tamme vägev võra räägib aga veel tema vanusestki – nimelt võivad need  
puud elada väga vanaks – lausa tuhandeaastaseks või veel vanemaksiki.

Õhtul, kui isa koju jõudis, rääkisin talle, et kavatsen oma Metsauudistaja-  
päevikusse kirjutada mõned read tammepuust. Maru istus samal ajal meie kõr-  
val ja ajas päeval korjatud tõrusid ülisüvenenult linase niidi otsa ning kuulas







jutuajamist pealt. Isa arvas aga, et peaksin kindlasti kirja panema ka tema vanaisa Antoni ühe lemmiklause – „Tamm, see talumehe raud”, mis kõneleb tammepuu tugevusest ja vastupidavusest. See on põhjus, miks tammepuit juba ammustest aegadest on eriliselt au sees – tõeliselt headeks ja vastupidavateks peeti just tammepuidust tööriistu ja mööbliesemeid, mis olid ka eriliselt hinnas.

Kui me isaga vestlemise lõpetasime, sai Marul valmis ka tõrudest kee, mille ta emale kohe suure pidulikkusega kaela riputas ning lisas, et seda peab ta kandma vähemasti järgmise tõrusaagini.

Niisiis, kui te peaksite kohtama kusagil üht sooja naeratusega ja lahket naist, kaelas tõrukee, siis ei pruugi see sugugi olla Murueide tütar, vaid suure tõenäosusega hoopis meie ema Silje.



## METSSEAEMA JA PÕRSAD

Et üle pika aja oli taas päikseline ilm, siis otsustasime pinginaaber Hannaga jalutama minna. Üle metsaäärse heinamaa kõrgus nõiduslikult kaunis sügisene taevas. Imetlesime parajasti seda, kui veidi eemal, meie selja taga, hakkas põõsastik kahisema. Jõudsime pilgud sinna suunata, kui juba jooksis põõsastest välja metsseaema, kannul viis väikest triibulist põrsakest. Tardusime loomi nähes paigale ja veidi ehmunud olid meid nähes nemadki – seepärast kiirustas seaema nobedal sammul üle heinamaa metsasalu poole, pisikesed ruigavad notsud tema järel. Kumbki meist Hannaga polnud varem metssiga nii lähedalt





näinud ja ammugi siis pisikesi ruigajaid. Te võite vaid ette kujutada, kui õnnelikud me nüüd oleme!

Koduteel nägime onu Kustast, kellele me oma ootamatust kohtumisest metssigadega kohe kõnelesime. Et ka onu Kustas on suur loodusesõber, siis mõistis ta meie rõõmu igati ja jutustas seepeale meile veidi metssigade elust. Ta rääkis, et põrsaste triibuline kuub on titeeas neile kaitseks – see aitab neil looduses paremini võõrale silmale märkamatuks jääda. Kasvades kaovad titetriibud sea-kuuest ning loom saab endale täiskasvanud metsanotsule iseloomuliku tumeda karmikarvalise kasuka. Suvel meeldib metssigadele mudalompides püherdada – nii pidavat nad end puhastama. No on alles naljatilgad – kes end siis muda sees puhastamas käib!? Aga metssead käivad, sest mudas püherdamine aitab neil seljas jalutavatest paljudest mutukatest ja putukatest lahti saada. Nägin televiisorist, et ka elevantid võitlevad sitikate vastu täpselt samamoodi. Igal juhul sai naabrionu jutust selgeks, et metssead on ühed vahvad loomad. Seda ei arva muidugi need, kelle põldudel metsanotsud kartuleid üles tuhnimas käivad. Lisaks kartulitele maitsevad neile ka tammetõrud ja veel mitut sorti taimed. Talvel, kui maa on külmunud ja lumega kaetud, songivad metssead veekogude ääres ninadega maad, sest vete läheduses maa nii lihtsalt ei külmu. Maapõuest otsivad nad toidukraami – näiteks mahlakaid taimejuuri. Eriti maitsevad neile pilliroo ja orasheina juured, sest need pidavat väga magusad olema. Lumistel



talvedel on metssigadel aga raske elu – nende lühikesed jalad ja raske keha ei ole sobilik kõrges lumes sumpamiseks ja seepärast peavad nad püsima lumerikkal ajal metsasügavustes, kus on lund vähem ja seega kergem liikuda. Sügisel koonduvad põrsastega metsseaemad suurematesse salkadesse, sest nii on turvalisem liikuda. Oh, oleks alles vahva kohata üht sellist suurt seabandet, kes hommikul üle härmas heinamaa kiirustab! Kavatseme koos Hannaga hakata rohkem jalutamas käima – ehk näitavad metsanotsud end meile varsti uuesti!



## HAAB

Kui pärast metsanotsudega kohtumist Hannaga koju hakkasime minema, tabas meie kõrv metsaveerel mahedat leheklõbinat. Loomulikult olid need haavad, mis seal oma sügiseselt kolletavate ja punetavate lehtedega muusikat tegid. Et haabade muusika meile nii väga meeldima hakkas, siis otsustasime mõneks hetkeks seda kuulama jääda. Me kükitasime kõrgesse rohtu, toetasime seljad vastu haavatüve ning nautisime sügistuule ja haavalehtede ühist laulu.

Ka haabade kohta oli naabrionul mõndagi rääkida. Esiti meenutas ta meile rahvasuus levinud ütlust „väriseb nagu haavaleht”, mis annab tunnistust sellest, et haavalehtede klõbin jäi juba vanal ajal paljudele kõrva. Seda erilist heli tekitavad puulehed aga tänu oma kujule. Mündisuurused ümaraservaliste sakkidega lehed, mis kinnituvad haavapuu okste külge pikema varrekesega, on väga head muusikariistad, mis igas väiksemaski tuuleiilis klõbisema hakkavad. Mis puutub aga naabrionu meenutatud vanasse kõnekäändu, siis minu meelest ei paista haavalehtede liikumine sugugi värisemise moodi. Arvan hoopis, et see on haavapuude eriline viis tervitamaks saabuvat sügist ning saatmaks teele kõiki meie rändlinde, kes just sel ajal pika lõunamaareisi peavad ette võtma.

Kevadel, kui haavapuul veel lehti pole, kaunistavad tema oksid õied ehk väikesed punakad haavaurvad. Vahel võib juhtuda, et metsast ilmub lagedale loom, kes on seoses sellesama puuga endale hüüdnimegi saanud – haavikuemand. See on pikk-kõrv jänes, kes pistab nina metsast välja just selleks, et maitsvat haavakoort närida.

